

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії
від 7 серпня 2026 року

Здобувачка ступеня доктора філософії Галина РЕЙТІЙ, 1999 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2022 році ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за спеціальністю 014.03 – Середня освіта (Історія) (денна форма навчання), аспірантка 4 року денної форми навчання, працює старшою науковою співробітницею в КЗ «Закарпатський музей народної архітектури та побуту», виконала акредитовану освітньо-наукову програму 032 – Історія та археологія.

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 61.051.264 (ID 14690) утворена наказом ДВНЗ «Ужгородський національний університет» від «3» червня 2025 року № 343/01-04 у складі:

Голови разової

спеціалізованої вченої ради – Василь МІЩАНИН,

доктор історичних наук,
професор, професор кафедри модерної історії
та зарубіжних країн
факультету історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»

Рецензента –

Павло ЛЕНЬО,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри археології,
етнології та культурології
факультету історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»

Офіційних опонентів –

Володимир ГАЛАЙЧУК,
доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри етнології
історичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Анастасія-Домна КРИВЕНКО,
кандидатка історичних наук,
завідувачка відділу етнографії
Музею народної архітектури і побуту
у Львові імені Климентія Шептицького,
старша наукова співробітниця
відділу етнології сучасності
Інституту народознавства НАН України
(сумісництво)

Олександр КОЛОМІЙЧУК,
кандидат історичних наук,
науковий співробітник відділу
«Український етнологічний центр»
Інституту мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

на засіданні «7» серпня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки Галині РЕЙТІЙ на підставі публічного захисту дисертації «Демонологічні вірування долинян Закарпаття: календарно-обрядовий контекст» за спеціальністю 032 – Історія та археологія.

Дисертацію виконано у Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» МОН м. Ужгород.

Науковий керівник Василь КОЦАН, доктор історичних наук, доцент кафедри археології, етнології та культурології факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, відповідно до вимог пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами). Зокрема, дисертація містить нові науково обґрунтовані результати досліджень, які проведені Галиною РЕЙТІЙ і виконують конкретні наукові завдання, як аналіз джерельної бази та введення до наукового обігу авторських польових етнографічних матеріалів; проведення огляду історіографічних студій із окресленої проблематики; методологічне обґрунтування народознавчого розслідування, які стосуються питань календарного контексту демонологічних уявлень; визначення

персонажного складу демонімікону долинян Закарпаття та характер його вираження у календарно-обрядовому пласті; встановлення демонологічно маркованих календарних дат й періодів, а також дослідження світоглядного вияву уявлень про персонажів міфології у кожному з циклів річного календарного кола; визначення загальноукраїнських рис і локальних особливостей календарних повір'їв, звичаїв і обрядів, пов'язаних із демонологічними мотивами у місцях компактного проживання долинян Закарпаття; встановлення ступеня збереженості народних демонологічних вірувань долинян Закарпаття у новочассі та з'ясування причин їх трансформації або зникнення.

Здобувачка має 5 наукових публікацій за темою дисертації, з них 3 у вітчизняних фахових наукових виданнях України (категорія «Б»), що повністю відповідає вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, а також результати дослідження додатково відображено в 2 працях апробаційного характеру.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Рейтій Г. Мотив ідентифікації відьми у контексті календарної обрядовості долинян Закарпаття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. 2024; 1 (50): 147-156.
2. Рейтій Г. Чорт у календарно-обрядовій традиції долинян Закарпаття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. 2024; 1 (52): 192-203.
3. Рейтій Г. Традиційні уявлення долинян Закарпаття про домовика: календарно-побутова обрядовість. *Народознавчі зошити*. 2026; 6 (186): 1462-1473.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Рейтій Г. Відьма («босорканя») у системі народних вірувань лемківсько-бойківсько-долинянського етнографічного пограниччя: танатологічний аспект. *Ідентичності в умовах пограниччя: Матеріали II-ї міжнародної наукової конференції; 2023 Лют 9-10*; Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2024. с. 156-163. 0,75 д.а. (Особистий внесок: аспірантка самостійно провела всі етапи дослідження, вперше опублікувала маловідомі джерела та підготувала публікацію до друку).
5. Рейтій Г. Русалка у циклі календарних вірувань та обрядів долинян Закарпаття. *Науковий вісник Закарпатського обласного краєзнавчого музею імені Т. Легоцького*. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2025; 22. с. 156-160.

У дискусії взяли участь голова, рецензент, офіційні опоненти та висловили зауваження:

Василь МІЩАНИН, доктор історичних наук, професор, професор кафедри модерної історії України та зарубіжних країн факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «УжНУ», голова разової спеціалізованої вченої ради, у порядку наукової дискусії висловив побажання щодо подальшого поглиблення

компаративного та інтеркультурного аспектів дослідження. Зокрема, з огляду на багатоетнічний склад населення Закарпаття, доцільно було б ширше простежити взаємовплив демонологічних уявлень долинян і традицій сусідніх етносів – угорців, румунів та словаків – що дозволило б чіткіше окреслити межі інтеркультурної дифузії в регіоні. Особливо перспективним є подальше розширення порівняльного аналізу з румунськими та угорськими демонологічними паралелями, хоча авторка вже частково висвітлювала цей аспект у своїх наукових публікаціях.

Павло ЛЕНЬО, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, етнології та культурології ДВНЗ «Ужгородський національний університет», висловив низку зауважень, що стосуються хронологічних і територіальних меж дослідження, методології, історіографії та окремих аспектів викладу матеріалу. Зокрема, звернуто увагу на відсутність хронологічних меж у назві дисертації та надто широкий заявлений період дослідження – від середини ХІХ до початку ХХІ ст., який охоплює різні історичні етапи розвитку краю. У зв'язку з цим постає питання про можливість чіткого розмежування уявлень і вірувань різних періодів та належного відображення їхньої динаміки.

Із цим пов'язане й методологічне питання щодо співвіднесення джерел ХІХ століття, представлених переважно працями краєзнавців-попередників, із сучасними польовими матеріалами, зібраними авторкою за допомогою методики опитування. На думку рецензента, дисертантці варто було б чіткіше показати трансформації демонологічних уявлень на різних історичних етапах. Також рекомендовано докладніше пояснити поняття «етноісторичне Закарпаття», розкрити етнографічну мозаїчність українців/русинів краю та місце в ній долинян, оскільки сама назва «долиняни» виникає пізніше за визначену нижню хронологічну межу дослідження.

Окремі зауваження стосуються історіографічного та методологічного аспектів. Історіографічний розділ, на його думку, потребує більш глибокого критичного аналізу, зокрема щодо доробку Ф. Потушняка та М. Тиводара, тоді як недостатньо уваги приділено П. Богатирьову, який одним із перших здійснив комплексне вивчення демонології закарпатців та запропонував поєднання польових досліджень із кабінетними узагальненнями. Також рекомендовано відмовитися від еволюційного поняття «метод пережитків», оскільки сучасні демонологічні вірування доцільніше розглядати не як «рудименти» минулого, а як живу традицію, що продовжує функціонувати та трансформуватися.

Крім того, рецензент звернув увагу на поодинокі стилістичні, мовні та фактографічні неточності в тексті, які доцільно усунути під час подальшого редагування роботи, зокрема перед можливим її виданням у формі монографії.

Висловлені зауваження не впливають на високу оцінку проведеного дослідження та його висновків і мають переважно рекомендаційний характер, спрямований на подальше поглиблення та вдосконалення наукових результатів.

Володимир ГАЛАЙЧУК, доктор історичних наук, доцент, професор кафедри етнології історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, висловив низку зауважень і рекомендацій, що стосуються передусім етнографічної термінології, обґрунтованості окремих положень, повноти аналізу демонологічних образів та відповідності окремих структурних частин дисертації заявлений проблематиці. Зокрема, звернуто увагу на доцільність використання терміна «локальна група» щодо долинян Закарпаття, уточнення статусу гуцулів як етнографічної групи, а також на необхідність послідовнішого розмежування понять «долиняни» та «закарпатська Бойківщина» при використанні матеріалів із Міжгірщини.

Окремі зауваження стосуються недостатньої переконливості деяких інтерпретацій, зокрема щодо асоціації карачуна із сонцем, пояснення оберегових властивостей заліза тощо. На думку опонента, дисертантці варто було б чіткіше визначити власну позицію щодо наведених у науковій літературі версій, а також врахувати комплекс характеристик залізних предметів як апотропеїв, зокрема їхню гостроту та функціонування як потенційної зброї.

Важливого уточнення, на думку В. Галайчука, потребує характеристика повітрулі як «унікального» для Закарпаття демонологічного персонажа. Доцільніше було б говорити про локальну специфіку назви «повітруля» та комплексу її характеристик, оскільки близькі за функціями й описами персонажі відомі в інших етнографічних регіонах України. У цьому контексті рекомендовано ширше залучити казковий матеріал про повітруль та розмежувати демонологічне значення відповідної лексеми й назву атмосферного явища.

Також опонент звернув увагу на необхідність пояснення окремих понять, назв календарних дат і тверджень, зокрема щодо «русального вогнища», Благовісного дня, Русальної п'ятниці та використання іноземної літератури, передусім єврейського письма, як оберегового засобу проти упирів. Окремо зазначено, що при висвітленні типології домашніх духів варто було б покликатися на праці Людмили Віноградової та Єлени Левкієвської, які першими розробили відповідну типологію. Висловлено також зауваження щодо слабого зв'язку пунктів 3.1 і 4.3 із календарною проблематикою дисертації.

Висловлені зауваження мають переважно рекомендаційний або дискусійний характер і суттєво не впливають на загальне позитивне враження від дисертаційної роботи здобувачки. Водночас особливо позитивно оцінено наявність у дисертації значного масиву живого польового матеріалу, зокрема власноруч зафіксованого

авторкою на теренах Закарпаття, а також ілюстративних додатків, які посилюють джерельну та доказову базу дослідження.

Анастасія-Домна КРИВЕНКО, кандидатка історичних наук, завідувачка відділу етнографії Музею народної архітектури і побуту у Львові імені Климентія Шептицького, старша наукова співробітниця відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України (сумісництво), висловила низку зауважень і рекомендацій, що стосуються передусім структури дисертації, обґрунтування послідовності розгляду окремих демонологічних образів, термінологічного апарату та повноти залучення окремих наукових і польових матеріалів. Зокрема, на її думку, з огляду на обраний проблемно-тематичний принцип структурування матеріалу та генетичну приналежність демонологічних образів, доцільніше було б змінити послідовність розділів, розглянувши після другого розділу уявлення про померлих, а вже потім – уявлення про чорта та іншу нечисту силу. Також варто було б у тексті другого розділу окремо пояснити, чому в календарному контексті розглянуто лише образ босоркані.

Окремі зауваження стосуються термінології дисертації. Зокрема, рекомендовано замінити у назві першого розділу термін «розвідка» на «дослідження», а термін «забобон» – на «вірування» з огляду на його оціночний характер. Також запропоновано переглянути використання поняття «двовір'я», яке, на думку рецензентки, не повною мірою відображає складність і цілісність народної міфологічної системи, замінивши його поняттями «народна релігійність», «жива релігія» або «релігія, що переживається» (lived religion).

Крім того, висловлено побажання щодо розширення джерельної та наукової бази роботи, зокрема шляхом залучення праці І. Вагилевича «Бойки, русько-слов'янський люд у Галичині», його незавершеного рукопису «Слов'янська демонологія», а також монографії О. Тиховської «Магія та міфологія в українському фольклорі Закарпаття: етнопсихологічний аспект» (2021). Звернуто увагу й на необхідність додаткового пояснення окремих діалектних висловів, переформулювання тверджень, що містять оціночні судження щодо сучасних вірувань у посмертні з'яви померлих, а також уточнення щодо вживання номену «годованець» для позначення домашнього духа в закарпатській традиції.

Слід зазначити, що висловлені зауваження мають переважно рекомендаційний характер, спрямовані на уточнення окремих положень, удосконалення термінології та структури дослідження, не знижують наукової вартості дисертаційної роботи та не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Олександр КОЛОМІЙЧУК, кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН

України, висловив зауваження, що стосуються передусім теоретико-методологічних засад дослідження, термінології та окремих неточностей у тексті дисертації. Зокрема, на його думку, у «Вступі» варто було чіткіше обґрунтувати використання дисертанткою історико-етнографічне районування Закарпаття з відповідним покликанням на наукові праці М. Тиводара.

Основну увагу опонент приділив використанню поняття «двовір'я», яке, на його думку, є дискусійним та методологічно застарілим для сучасної етнології. Застосування цього терміна створює уявлення про існування двох окремих і конкуруючих релігійних систем, тоді як традиційний світогляд українців формувався як цілісна система, у межах якої християнське віровчення та обрядовість взаємодіяли з локальними віруваннями й культурами. У зв'язку з цим рекомендовано розглядати демонологічні уявлення як складову народного релігійного світогляду та використовувати сучасніші теоретико-методологічні підходи.

Також дискусійною визнано тезу про механістичне «накладання» християнських свят і обрядів на дохристиянську традицію з метою її заміни. На думку офіційного опонента, цей процес був значно складнішим і передбачав взаємодію християнства з локальними культурами та адаптацію християнської традиції до вже наявного культурного середовища. При цьому зазначено, що відповідні міркування, викладені в дисертації як цілісний аргументований фрагмент, не супроводжуються належними науковими покликаннями.

Підкреслено, що висловлені зауваження та побажання мають здебільшого рекомендаційний характер, не применшують високої позитивної оцінки дисертаційного дослідження здобувачки та загалом не ставлять під сумнів наукові результати, отримані нею.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Галині РЕЙТІЙ ступінь доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 032 – Історія та археологія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої ради

Василь МІШАНИН